

ёсченсен ячёпе

Альбина Николаевна СТОЛЯРОВА – “Моргаушская” чэх-чөп фабрикин чэх-чөп пәхакане. Фабрика кәсәл ытти сүлхинчен ытларах сәмарта илчә пулсан, эсир сән үкерчөкре куракан ёсченен кәртәвә тата та пысакрах: вәл хай пәхакан чөпсенчен 4,095 миллион сәмарта илсә ёс түпинә хәпарнә. Фабрика сәмарта тәвакан кашни чәхран вәтамран 314 сәмарта илнә пулсан, Альбина Николаевнан кәртәвә 320 сәмарта. Ёсрен хәраман сын үсәм чиккинчен хәраса парманни кус умәнчех. Сәпла пуласчә ыттисен те.

“Свобода” хушаләхра хай вәхәтәнчә нумай хушә выльәх тухтәрәнчә ёсленә Августина Кирилловна НОДЫКОВА паян тивёслә канура пулсан та хушаләх ёсәнчен пәрәнмасть. Паян вәл – конюх. 4-мөш сүл вәл сәк ёсрә хайән семийепе. Мәшәрә Михаил Порфирьевич тата Альберт Ывалё уншан сәк ёсрә пысак текә. “Иртнә сүл миҗә кәсрә пур, савән чулө тиха илсә. Пурте таса-сывә пуранәсчә”, – тет А. Нодыкова хай ёсчәпә савәнса. Паләртма кәмәллә, Августина Кирилловна “Районти 2006 сүлхи чи лайәх конюх” ята илнә хәстар ёсчәнән ёс түпи.

ял хушаләх производство кооперативе сурах отрасльнә салатса ямарә. Паян ку ферманә әрәтлә сурах ферми тесен те пысак йанәшәх пулас сук. Ытти выльәх-чөрлөх пекех, сурах та пысак тимлөх ыйтатә, хайәнпә әвәтләха туйса сәнә тавәрә ёслекенә сәс тупаш сүлнә усса паратә. Сәнъял Шурчари сурах ферминчә эсир сән үкерчөкре куракан Светлана Алексеевна ИВАНОВА вуннәмөш сүл ёслет. Сәкәнә вәл ашшә-амәшән ёс династине малла тәсәтә. Паян фермәра 182 сурахпә 200 пукет. Сәкәнәти тухәслә ёсшән вәл 2006 сүлхи чи лайәх сурах пәхакан ята тивёсрә те.

Ильич ячәпә хисепленен ял хушаләх производство кооперативен Көртөкәссинчи сысна ферминә ситсен кунти ёсченсен сәнә технологисенә чөлхәпә сәс сүтсә явманнинә, әна вәсәпә ёсчә сирәпләтнинә пәр сәмахсәрах кура-тан. Сыснасенә типәллә тәрантарни сәс сителәксәр кунта, вәсәпә брезент сарайәнчә ашә айсарәм синчә тытти те рессурсем перекетлеме май паракан тепәр төрлө сәнә технологи. Сәкәнәти ёсәпә йөркеләсә пыракани шәпах эсир сән үкерчөкре куракан Нина Ивановна ИВАНОВА заведующи.

Ленин ячәпә хисепленен ял хушаләх производство кооперативенчә хурт-хәмәр ёрчәтессипә яланах әнәслә ёсләсә пынә, ку ёсри вәртәнләхсәпә кәшәсәпә вөрәннә. Сәк ёсрә ку тәрәхра путланма пананисенчен пәри Владимир Лукич ИВАНОВ. Хушаләх хайнә шанса панә утара әстаңә 1985 султанпа ертсә пыратә. Владимир Лукич та хурт-хәмәр ёсәнчә сывәх тәванәсен ёснә малалла тәсәтә. Хәстар утарсә пәлтәр кашни сәмьә пүснә 32 килограмм пыл илнә пысак кәртартусенчен пәри. Сәкнә хурт-хәмәр усранә сын сәс аван пәлет.

Сөршыв программисемпе усә курнин усси

“Пөр тенкө хурса тенкө сүрә тупаш турәмәр”

– Дина Феоктистовна, ял хушаләхне рынок сүлөпә утма йывәр текенсем чылай паян. Вәсәпә хайсен сәмахәсенә төрлө төсләхсәпә те сирәпләтәсчә. Сирән хушаләх пулсан, сав сәмахәсем пуш паракан сәпнипә тан пулни кус умнә тухатә. Сирән хушаләх урәх тәнчәре пуранмасть, анчәх эсир ёсләтәр, йывәрләхсәпә сәнсенә сәннинә алла илетәр. Алла пулсан ёслекен валли ниҗта та сәра сәкман...

– Паянхи ял хушаләхәңчи йывәрләхсәпә теләшәпә әлпә никампа та тавлашәвә кәместәп. Анланатәп, ку сулла кайсан юмахра чәе тиләнә турат сичнә ларакан ула курак каласча хәтланса сыр паракан панә пек парне никама та пыраса тивмә. Паян кашни сыннан хайән сәкәрнә хайән ёсләсә илсә пулатә. Ёслекенән әнәсәвә те, Турә пани те, теләйә те юнашарах. Сәкнә пирән хушаләхра кашни специалист, кашни ёсчән әнланатә. Савәнпах йулашкы 2-3 сүлтә сәнә технологисем сичнә пурте пәр пек

шанчәклән пәхма пусларәмәр. 1995 султа сыснасенә типәллә тәрантарни тупаш сәл кусә пулнинә әнланса илтәмәр те хысәсәңхи сүлсәнчә сәкна валли апат хәтәрлемеҗә агрегата та хушаләх валли туйтәмәр. Ёс кайрә. Анчәх кунпах ләпланас темерәмәр. Хушаләх ертүси Игорь Васильевич Николаев район делегацияпә Тамбова кайса курса килнә хысәсә сыснасенә улам сичнәх вьрттарас, ашә айсарәм сичнә тытас шу-хәш суралчә. Шухәш шухәшпа та, әна ёсә кәртәс пулатә. Сәкнә валли пире РФ Президенчә кун сүти панә “АПКна аталантарасси” наци проекчә алә майлә сүлчә.

– Сәкән сүлчә төпләнрәх чарәнса тәрәп-ха. Асаннә наци проекчәпә усә курса эсир иртнә сүл пирән районшә сәннелә сарай хута ятар. Муркаш ен практикинчи сәк сәннеләх тата наци проекчәпә усә курни тупаш сүлөпә пәхсан хушаләхшән усәллә пулчә-и?

– Төрәсәх, иртнә сүл Көртөкәссинчә 500 пүс сысна вьр-

Хай вәхәтәнчә коммунизма шанса-көтсә ача-пәчана пәр пус хурса висә пус илмә вөрәнтеннәшән паян кулянанан-сем чылай. Анчәх пәшәрханнәпәх пус сичнә улма үкмест: мөн сүккинә тәвас пулатә, пәлменнинә вөрәннә тивет. Районти пәрләшүллә хушаләхсәпә ситсә курнә май хәшәсем сәк сүла суйласа илнине кураган та вәсәпә ёсчәпә район малалла утнинә сәнәтән, сәнә технологисенә сәварләхлама пултарнишән вәсәпә пәрлө савәнәтән, сәнә шанчәксем сурататән. “Йывәр, йывәр”, – тетпәр те, ёсчәпә пултарсан пуранатпәрах иккен. Ситменнинә яләхәх та мар. Район суралнә куннә халалланә уяв умән район хәсәчән ял хушаләх пайән ертүси Анатолий БЕЛОВ Муркаш енре ырапа кәна паларакан Ильич ячәпә хисепленен ял хушаләх производство кооперативен төп зоотехникәпә Дина Феоктистовна ТИМОФЕЕВАПА төп пулнә. Каласура паянхи услоисенчә те ял хушаләхнә шанчәклән аталантарма мәнлө майсем пуррипә тата вәсәпә унна елпә усә курнипә интересленнә.

насмаләх брезент сарай хута ятәмәр. Кунта пирән сыснасем ашә айсарәм сичнә вьртасчә, электричество сүтипә усә курмәсчәпә пәрех. Паян вәл тулли. Сарайнә висә пүлмәпә уйрәтәмәр. Унта паян туллипәх төрлө үсәпәри выльәх. Кашни уйрәмрах үсәпә кура сителәклә апат. Выльәхсәпә сивә аптәрәтмасть. Савәнпах сыснасенә таләкри вәтам үт хушаләх пәлтәр 500 грамма танлашрә. Тупаш сүлөпә пәхма ыйтти сичнә хуравласа сәкна паләртма. Асаннә сарая тума инвестиция кредитчә 5 сүлтәхә 993 пин тенкә илтәмәр. Хәмәр финанссенә хушнәпә сәнә йышнә сарая хута яма 1205 пин тенкә уқса кайрә. Сарая июнь уйәхәчнә тума пусларәмәр та пәр уйәхра хута ятәмәр. Июльте кунта хупнә 300 пүс сысна 95 – 100 килограмма ситнә май аша кайса пәтрәсә ёнтә. Паян конкретләрах сәкнашәкәл пәтәмлөтүтума пулатә: нацпроектпа киләшүллә илнә 993 пин тенкә хушаләхә 1642 пин тенкә тупаш пачә. Куратпәр ёнтә, ял хушаләхәңчә малашләхә пәхса ёсләсен пуранәма пулатә. Сәкнә та каласа хәвармалла, 500 пүс сысна самәртнә сәртә Маргарита Клементьев-

на Васильева пәчченәх ёлкәрсә пыратә. Кунта ферма заведующиёңчә 3-мөш сүл ёслекен Нина Ивановна Иванована та ырапа паләртмалла. Технологи пәхәнса пырасси унән әвәтләхә. Фермәра вара пәтәмлө 10 сын ёслет.

– Хушаләхра выльәх отраслө пәтәмлөшлө мәнләрех сүл сичнә-ха? Сыснасемсәр пүснә сирән ытти выльәхсәпә те пур вәт-ха?

– Паянхи кунта пирән сыснасем 1100 пүс пулсан, майра-каллә шултра выльәхсәпә 700 пүс ытла. Вәсәпәчән 251 пүсә сумалли ёнесем. Ёнесем Курпәря тата Уйкас Янасел ферминчә вьрнаснә. Вәсәпә 8 доярка саватә пулсан, пәлтәр вәсәпә пурте пәр ёнә пүснә сәт савәсипә 4 пин килограмман иртрәс. Вәкәрсем самәртнә сәртә ёслекен С. Васильева та хай ёснә юратса, чуннә парса пурнәсләтә. Вәл пәхакан вәкәрсем иртнә сүл таләксәрен 839 грамм үт хушрәс. Ултә уйәхәчнә ситчәпә пәрүсене пәхәнә сәртә ёслекен Е. Клементьевапа А.Аврамова та ыра сәмаха тивёс. Вәсәпә пәхакан пәрүсене таләксәрен 670 грамм үт хушнә хушаләх төрәкән пусламәш.

Ўсөмлө ёсчәпә пултаратпәр

(Вәсә. Пусл. 1-мөш стр.)

Район сыннисем хайсен пархатарлә ёсшән хирург уйрәмән заведующиңе Геннадий Мефодьевич Огурцова, Нина Артемьевна Лобачева акушер-гинеколога, Леонид Николаевич Андреев врач-травматолога, Юрий Михайлович Трофимов врач-невропатолога, Сүткүллә Шатракасичини фельдшерпа акушер пункчәсен заведующиёсә Валентина Петровна Егорована Ольга Геннадьевна Мерлована, Муркашри реанимация уйрәмәнчи Светлана Васильевна Куликова аслә медсестрана, Мән Сәнтәрә больничинчи Анфиса Петровна Ильгечкина медсестрана тав сәмахәсем каласчә. Паләртма кәмәллә, иртнә сүл Нискасичини пәтәмлөшлө практика врачән уйрәмән врачә Владимир Михайлович Басяев Рассейри пәтәмлөшлө практика врачәсен Ассоциацияпә йөркеләнә “Рассейри чи лайәх врач” конкурса 1-мөш вьрән йышәнчә. Кунти медсестра Тамара Николаевна Жагерова республика ирттернә “Пәтәмлөшлө практика врачән чи лайәх пулшәкәнә” конкур сәнтәрүси пулса тәчә. Районти физкультурәпа спорт пәлтәрәшнә әнләлатас, спорт шулөсән сәчәсә сәрас, самәркәсем валли хайсем пуранакан вьрәнәтәх сывләхә сирәпләтмәлли спорт клубсәсем уса сәс сичнә пысак тимлөх уйратпәр.

2006 сүлтә районти массәллә разрядлә 2262 спортсмен, 1-мөш разрядлә пәр спортсмен, пәр Рассей спорт мастернә хәтәрләрәмәр. Төрлө спорт секциясәпә 6983 сын сүрет. Ку вәл районти 6 – 60 сүлсенчи сыснасән 27,8 процентчә. Районти пәрләштернә командисем Рассейри тата республика шайәнчи 55 амәртәва хушәнчә.

Ачасемпә самәркәсен спорт шулөччә вөрәнчәпә Нина Охотникова хәвәрт утасипә, Дима Григорьев самәркәсем хушшинчә йәлтәрлө чупасипә, Сергей Черкашинпа Андрей Тимофеев тата Александр Никитинпа Станислав Филиппов боксла кәрәшәсипә республика чемпионәчәсен сәнтәрүсисем пулса тәчәс.

В. Егорова ячәллә олимп резервсәм хәтәрлөкән ачасемпә самәркәсен спорт шулөччә воспитаникәсәм ситәнү хысәсә ситәнү тәвасчә: Татьяна Моисеева хәлләхи биатлонпа Рассей чемпионә пулса тәчә, тәнчә класпә спорт мастерә Вера Соколова хәвәрт утасипә Тәнчә Кубокәнчә сәнтәрчә. Петр Трофимов, Василий Трофимов, Сергей Васильев, Александр Яргункин хәвәрт утасипә Рассейпә пәрләштернә командинә кәресчә.

2006 сүлтә ЧР Президенчә Ас-хәкәллә чун аталанавән султалакә тесе паләртнәран районти культура учреждениёсән ёсчәхәлә те ытларах сәк енпә иртрә. Пәлтәр

пурсәмәр та пәрлө хәмәр ентеш Николай Никольский чәвашсен пәррәмөш хәсәтнә “Хыпара” никәсләнәренпә 100 сүл ситинә, поэт тата писатель Юрий Скворцов суралнәранпа 75 сүл, прозаик тата драматург, хирург Кузма Пайраш суралнәранпа 100 сүл, чәвашсен малтанчи этнографә, писателә, историкә Спиридон Михайлов (Яндуш) суралнәранпа 185 сүл ситинә паллә турәмәр. А. Невкин мәнәстирнә те пулшәрәмәр. Кунта малалла халәх ытларах килсә сүрәмәлли тата вьрәнсем тәвас ёмәт пур.

Иртнә сүл культура сферинчә ирттернә ёсчәпә ял культурина сыхласа хәварас тата аталантарас, сәк ёсә ял сыннисенә активлә явәстара теллөвпә иртрәс. Культура пайән методисчәсен творчествәллә ёснә пула “Төрәсен выльәнчә тәван кәвәсәпә” проектпа ЧР Президенчән грантнә 39 пин тенкә илмә пултаратпәр. Пәлтәрхи сентябрь уйәхәчнә Рассей Федерацияпә Культурапа массәллә коммукациясән министрәпә Александр Сергеевич Соколовпа пәрлө Рассейпә пур регионсәнчи культура министрәсем пирән районти вөрәнчәпә культура центрәсен ёсчәпә паллашрәс. Сәк канашлу пәтәмлөтәвәпә Камшари Культура сурчә валли федераллә тата республика бюджетсәнчән 600 пин тенкә уқса уйәрәсчә. Ку ёс пусланнә ёнтә. Сәпла вара Камшари Культура сурчә базәллә клуб учреждениё пулса тәрә.

Халәх пултарулахнә аталантарас теллөвпә ирттернә смотр-конкурса 46 художество пултарулах коллективә хушәнчә. Вәсәпәчән 11-шә халәх ятнә тивёснә. Ярапайкассинчи Культура сурчә сумәнчи “Эк-рем” фольклор ушкәнә пәлтәрхи май уйәхәчнә Мускавпа пәтәм чәвашсен Акауйнә хушәнчә. Мән Сәнтәрти Культура сурчә сумәнчи “Янаш” ташәпа юрә ансамблө Венгри Республикакинчә иртнә халәх ташисен фестивалчәпә пулчә. Ориинти Культура сурчә сумәнчи “Шуракаш” юрәпа ташә ансамблөпә Москассинчи Культура сурчә сумәнчи “Шушәм” коллектив пәтәм Рассейри халәх пултарулахән 14-мөш фестивалчәпә хушәнчәс. Муркашри Культура сурчә сумәнчи “Расна” эстрадәпа фольклор ушкәнә регионсән хушшинчә чәваш эстрада юриссен 11-мөш фестивалчәпә хушәнчә тивёсрә.

Халәхә информацияпә туллинрәх тивёс-терес теллөвпә иртнә сүл 16 төсләх библиотека урәмәр. Кәсәлхи июнь уйәхә пусланнә телә районти татах 14 төсләх библиотека йөркеләнә.

Халәхә социаллә хушлөх парасси те төп задачәсәнчәпә пәриех. Пәлтәр те пәчәк тупашлә сәмьәсенә адреслә пулашасси, инвалидсәмпә ватә сынсенә пулашма ыр кәмәлләх марафонсәм ирттересси төп

вьрәнәтә пулчә. Районти ветерансен 30 вьрәнләх икә сурчә. Иүскасичини инвалидсәмпә ветерансен 50 вьрәнләх сурчә пур.

Федераллә саккунсәмпә киләшүллән 2006 султа 49 миллион та 305 пин тенкәлөх сәмәлләхсәпә пулашүсәм панә. Паян манән уйрәмәч Мән Сәнтәрти ветерансен сурчән заведующиңе Людмила Геннадьевна Каргинана, нумай вәхәт пәччән ватәсәпә пәхакан Раиса Николаевна Антонована (Тури Панклирен) тата Муркашри Лина Алексеевна Онькована тав сәмахә калас килет.

Иртнә сүл умра тәракан нумай ёсәпә пурнәсләрәмәр пултин те, йывәрләхсәпә те сук мар-ха. Вәсәпә татса памалли сул-йөрә те пәрлөх паләртмалла пирән. Ял хушаләхәңчә пәрәшкәл сәнәтләх условий-ёсәнчәх “Хлебобор”, К.Иванов яч.хис. хушаләхсәпә, “Нива” агрофирмапә сәрсәмпә эффективлә усә курмәсчә.

Хәш-пәр промышленность предприятий-ёсәпә реконструкциясән пәчәк предприя-тисенә куасчәс. Ёслекенсен профессия шайә чакнипә пәрлөх квалификациялө специалистсен ыйтәвә те сивәчә тәрәт. Паян “Моргаушавтотехсервис”, “Моргаушкорм”, “Муркашри сәт завочә” предприятисенчә менеджмент тата харпәрләх ыйтәвә кун йөркинчән тухмасть.

Суту-илү сферинчә те ёсләмәлли пур-ха. Сүл хәрринчи сервиспә лайәхлатмалла. Халәх ыйтәвәсәпә туллин тивёсчәтәрмә сәнә объектсәм тәвасси пирки шутла-малла.

2007 сүлтә та районти пуранакан кашни сыннан әнәслә пуласса шанас килет. Кәсәл валли бюджет йышәннә ёнтә, пурнәс-ламалли ёсчән каләпәшнә те паләртпәр-мәр. Умра сурхи ака-суха ёсчәсем. Хәмәр ума лартнә теллөвсәпә пурнәсламалла пирән. Сәкна валли пирән пәр сын пек пулса кашини хайән ёс вьрәнчәпә тәрәш-са вай хумалла. Районти ял хушаләх пред-приятисенчә малта пыракан технологисәпә пурнәсә кәртмәллә, ёс уқсинә үстәрмәллә.

Районан ситәнәвә Чәваш Республикин Президентчә, Чәваш Ен Правительствипә пулашнинчән, район администрацияпә депу-татсен корпусәпә, предприятини-организа-циясән ертүсисәмпә, обществәллә формиро-ванисәмпә киләшүллә ёсләнинчән те нумай килет. Чылай ыйтусенә эфир Шулаш-кар хула администрацияпә татса парат-пәр. Савән пекех хәмәр ентәсән пула-шәвә вьрәнлә туллин те паләртмалла.

Сирә пурнә те хәмәр район экономика-пә социаллә пурнәс аталанавнә пысак түпә хывнишән чәрәрен тав тәватәп, сирәп сывләх, ёсрә әнәсу, сәмьәрә киләшүпә тату пурнәс сунатпә.